

Biorąc pod uwagę, jak szybko rośnie liczba zgłoszeń, przekazywanych sobie wzajemnie przez państwa członkowskie UE, decyzja dotycząca utworzenia unijnego systemu współpracy administracyjnej była słuszna. Od momentu połączenia obu systemów,

SCP czyli Główny Inspektor Sanitarny, ma dostęp do wszystkich zgłoszeń dotyczących polskiej żywności znajdującej się na rynku unijnym. Umożliwia to jeszcze szybsze reagowanie oraz współpracę w celu poprawy jakości naszej żywności za granicą.

ZYWNOSĆ WOLNA OD GMO. JAK JĄ ROZPOZNAĆ?”

Sylwia
Ciągło-Androsiuk

Organizm zmodyfikowany genetycznie tzw. GMO oznacza organizm, z wyjątkiem istoty ludzkiej, w którym materiał genetyczny został zmieniony metodami inżynierii genetycznej, tj. w sposób nie zachodzący w warunkach naturalnych takich jak np. krzyżowanie i/lub naturalna rekombinacja w celu uzyskania nowych cech fizjologicznych. Wykorzystanie nowoczesnych technik biotechnologicznych, w tym inżynierii genetycznej, pozwala na przenoszenie pożądanych genów z jednego organizmu do drugiego, również pomiędzy blisko ze sobą niespokrewnionymi gatunkami. Obecność w przyrodzie genetycznie zmodyfikowanych organizmów sprawia, iż mogą one stanowić żywność bądź być wykorzystywane w jej produkcji.

Prawo żywnościowe obowiązujące w Unii Europejskiej ma zabezpieczyć swobodny przepływ bezpiecznej żywności. Należy również pamiętać, iż zgodnie z art. 5 rozporządzenia (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. *ustanawiającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołującego Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności*, ma ono również za zadanie zapewnienie wysokiego poziomu ochrony zdrowia i życia ludzkiego oraz interesów konsumenta. Tak więc żywność genetycznie zmodyfikowana, tj. żywność składająca się, zawierająca lub wyprodukowana z GMO nie może: wywierać szkodliwych skutków dla zdrowia ludzi, zwierząt lub środowiska naturalnego, wprowadzać konsumenta w błąd oraz różnić się pod względem wartości odżywczej od swojego konwencjonalnego odpowiednika, tzn. niezmodyfikowanego genetycznie produktu spożywczego. GMO nie może zostać wprowadzone do obrotu na terenie krajów Unii Europejskiej jako żywność lub do użytku spożywczego bez uzyskania zgody Komisji Europejskiej (art. 4 rozporządzenia (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie

zmodyfikowanej żywności i paszy). Obecnie na terenie UE w obrocie może znajdować się wyłącznie genetycznie zmodyfikowana bawełna, kukurydza, rzepak, soja i buraki cukrowe. Wymienione zmodyfikowane genetycznie rośliny są dopuszczone do produkcji żywności.

W przypadku gdy producent decyduje się wprowadzać do obrotu żywność genetycznie zmodyfikowaną winien ją odpowiednio oznakować. Zgodnie z art. 13 rozporządzenia (WE) nr 1829/2003 na etykiecie tego typu środka spożywczego powinna być zamieszczona jedna z następujących informacji:

- „genetycznie zmodyfikowany”,
- „wyprodukowany z genetycznie zmodyfikowanego (nazwa składnika)”,
- „zawiera genetycznie zmodyfikowany (nazwa organizmu)”,
- „zawiera (nazwa składnika) wyprodukowany z genetycznie zmodyfikowanego (nazwa organizmu)”.

Wspomniane informacje umieszcza się w wykazie składników obok odpowiedniego składnika lub jeśli w odniesieniu do danego produktu nie ma obowiązku umieszczenia wykazu składników w innym miejscu na etykiecie. Informacja o obecności w produkcie GMO powinna być również dostępna dla konsumenta w przypadku oferowania konsumentowi żywności w miejscach zbiorowego żywienia (np. restauracjach, szpitalach, stołówkach itp.), produktu nieopakowanego lub pakowanego na życzenie konsumenta w miejscu sprzedaży. Nie ma konieczności umieszczania w oznakowaniu środków spożywczych informacji o obecności w nich genetycznie zmodyfikowanych organizmów jeśli zawierają, składają się lub zostały wyprodukowane z GMO na poziomie nie większym niż 0,9% składników pod warunkiem, że obecność ta jest niezamierzona lub nieunikniona technicznie.

Obecnie obowiązujące przepisy prawne nakładają na producenta obowiązek umieszczania w oznakowaniu środków spożywczych informacji jedynie w przypadku

obecności w środkach spożywczych genetycznie zmodyfikowanych organizmów. Producent nie ma obowiązku informowania konsumenta, iż wyprodukowana przez niego żywność stanowi produkt wolny od GMO. Wszelkie informacje odnoszące się do braku w produktach spożywczych genetycznie zmodyfikowanych organizmów umieszczane są w oznakowaniu dobrowolnie.

W ostatnim czasie w oznakowaniu żywności coraz częściej pojawiają się fakultatywne informacje typu „ (...) karmionych paszą zbożową wolną od roślin zmodyfikowanych genetycznie”, „ (...) karmionych paszami wolnymi od GMO”, „bez GMO”, „wolne od GMO”, „stop GMO”, mające za zadanie wyróżnić produkty spośród wielu tego typu obecnych na rynku. Żonglowanie takimi informacjami, dobrowolne umieszczanie ich w oznakowaniu niezależnie czy mamy do czynienia z produktem pochodzenia roślinnego czy zwierzęcego niejednokrotnie mogłyby być mylące dla przeciętnego konsumenta, który jak wynika z badań opinii publicznej domaga się zapewnienia czytelnego sposobu znakowania żywności „wolnej od GMO”. Aby ujednoclić zasady umieszczania w oznakowaniu tego typu informacji koniecznym okazało się wprowadzenie przepisów prawnych ustanawiających jednoznaczne i przejrzyste wymagania dla tzw. żywności wolnej od GMO. 1 stycznia 2020 roku weszła w życie ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. *o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie modyfikowanych jako wolnych od tych organizmów* zawierająca wymagania, które winny spełnić produkty, które są oznakowane jako niezawierające genetycznie zmodyfikowanych organizmów. Od 1 stycznia 2020 r. producent chcąc wyróżnić produkt jako wolny od GMO może to zrobić umieszczając w oznakowaniu znaki graficzne opisane w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 listopada 2019 r. *w sprawie znaków graficznych, które stosuje się w celu oznakowania żywności oraz pasz jako wolnych od organizmów modyfikowanych genetycznie* oraz towarzyszące im wyrażenia tj. „bez GMO” lub „wyprodukowano bez stosowania GMO”. Określenie „bez GMO” może zostać umieszczone w oznakowaniu żywności pochodzenia roślinnego jedno- i wieloskładnikowej niezawierającej produktów pochodzenia zwierzęcego oraz pasz, natomiast sformułowanie „wyprodukowano bez stosowania GMO” może być wykorzystane w przypadku żywności pochodzenia zwierzęcego lub takiej, w której składzie znajdują się produkty pochodzenia zwierzęcego. W odniesieniu do żywności pochodzenia roślinnego umieszczenie w oznakowaniu dobrowolnej informacji „bez GMO” możliwe jest jedynie jeżeli nie zawiera ona, nie składa się oraz nie została wyprodukowana z GMO. Ustawodawca dopuszcza oznakowanie takiej żywności

jako wolnej od GMO, jeśli zawiera nie więcej niż 0,1% modyfikacji genetycznej charakterystycznej dla danego GMO wpisanego do wspólnotowego rejestru genetycznie zmodyfikowanej żywności oraz pasz pod warunkiem, że jej obecność w tym produkcie była przypadkowa i nieunikniona technologicznie. Należy jednak pamiętać, że zgodnie z art. 7 rozporządzenia 1169/2011 informacje o produkcie nie mogą wprowadzać konsumenta w błąd poprzez sugerowanie, że posiada on szczególne właściwości podczas gdy w rzeczywistości wszystkie podobne środki spożywcze mają takie same właściwości. Tak więc informacje o braku obecności GMO w produkcie w całości pochodzenia roślinnego można umieścić jedynie na środkach spożywczych, w których składzie znajdują się rośliny, dla których istnieją odpowiedniki w postaci genetycznie zmodyfikowanych organizmów wpisane do wspólnotowego rejestru genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy prowadzonego przez Komisję Europejską. Mając to na uwadze, obecnie informację taką można umieścić w oznakowaniu produktów pochodzenia roślinnego zawierających, składających się z lub wyprodukowanych z kukurydzy, rzepaku, soi lub buraków cukrowych, tj. roślin, których odpowiedniki modyfikowane genetycznie mogą znaleźć się w obrocie na rynku Unii Europejskiej. Brak możliwości wyróżniania pozostałych produktów roślinnych, np. ogórków, pomidorów, sałaty itp. jako wolnych od GMO stanowi ochronę konsumentów, którzy powszechnością tych znaków mogliby odnieść mylne wrażenie, iż rynek Unii Europejskiej jest pełen produktów modyfikowanych genetycznie.

Wyróżnienie żywności pochodzenia zwierzęcego w tym również krwi, żywych małż, żywych szkarłupni, osłonnic i ślimaków morskich przeznaczonych do spożycia przez ludzi, dobrowolną informacją „wyprodukowano bez stosowania GMO” możliwe jest, jeżeli została ona pozyskana ze zwierząt lub od zwierząt w żywieniu, których w okresie karencji poprzedzającym jej pozyskanie, nie były stosowane pasze zawierające, składające się lub wyprodukowane z organizmów zmodyfikowanych genetycznie. Zaproponowane przez ustawodawcę określenie jednoznacznie wskazuje konsumentowi, iż w przypadku żywności pochodzenia zwierzęcego takiej jak jaja, mięso czy mleko to proces żywienia zwierząt decyduje o wyróżnianiu jej jako wolnej od GMO.

Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. *o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie modyfikowanych jako wolnych od tych organizmów* nakłada na przedsiębiorcę obowiązek prowadzenia i przechowywania dokumentacji dotyczącej charakteru i rodzaju paszy, którą karmione są zwierzęta. Dokumentacja ta powinna być tak prowadzona, aby umożliwić

potwierdzenie spełnienia warunku odnoszącego się do żywienia zwierząt, z których pozyskano żywność, paszę wolną od GMO. Długość okresu karencji, w odniesieniu do określonych gatunków lub grup technologicznych zwierząt, poprzedzający pozyskanie z tych zwierząt lub od tych zwierząt określonych produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do oznakowania jako wolne od GMO, w których nie stosuje się genetycznie zmodyfikowanych pasz zostały określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 stycznia 2020 r. *w sprawie długości okresów karencji poprzedzających pozyskanie ze zwierząt lub od zwierząt produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do oznakowania jako wolne od organizmów genetycznie zmodyfikowanych, w których nie stosuje się genetycznie zmodyfikowanych pasz.*

Producenci mają możliwość wyróżniania produktów wprowadzanych do obrotu dobrowolną informacją „bez GMO” lub „wyprodukowane bez stosowania GMO” zarówno produktów nieprzetworzonych np. świeżego mięsa, jaj jak i przetworzonych np. wędlin, serów, kukurydzy konserwowej, mąki kukurydzianej itp. Określenia te można umieszczać w oznakowaniu żywności jednoskładnikowej jak i wieloskładnikowej. Należy jednak pamiętać, iż w odniesieniu do żywności wieloskładnikowej producent może w oznakowaniu umieścić stosowne wyrażenie wskazujące, iż jest to produkt wolny od GMO tylko jeśli wszystkie jego składniki nie zawierają, nie składają się oraz nie zostały wyprodukowane z GMO. Ponadto składniki będące produktami pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego spełniające warunki wymagane do oznaczenia ich jako wolne od GMO muszą stanowić co najmniej 50% łącznej masy wszystkich składników w chwili ich użycia do wyprodukowania tej żywności, nie licząc masy wody użytej jako składnika do jej produkcji. W przypadku żywności wieloskładnikowej niezależnie od umieszczonego na etykiecie znaku graficznego wskazującego, iż jest ona wolna od GMO, stosowne wyrażenie tj. „bez GMO” lub „wyprodukowane bez stosowania GMO”, powinno się również znaleźć w wykazie składników w odniesieniu do poszczególnych jej składników spełniających wymagania uprawniające do ich użycia. Należy jednak pamiętać, iż w odniesieniu do produktów spożywczych, które w swoim składzie zawierają zarówno składniki pochodzenia zwierzęcego jak i roślinnego możliwe jest użycie jedynie sformułowania „wyprodukowane bez stosowania GMO”.

Przepisy prawa dają również producentom możliwość stosowania określeń „bez GMO” lub „wyprodukowane bez stosowania GMO” w odniesieniu do żywności wieloskładnikowej niespełniającej wymagań zawartych w przepisach, uprawniających do oznakowania jej jako wolnej od GMO, zawierającej pojedyncze składniki, które mogłyby być tak oznakowane. W takim przy-

padku w oznakowaniu produktu w wykazie składników w odniesieniu do określonych składników pochodzenia roślinnego, bądź zwierzęcego, w stosunku do których zgodnie z przepisami prawa możliwe jest użycie stosownych określeń wskazujących, iż mamy do czynienia ze składnikiem wolnym od GMO producent może je umieścić.

Ustawodawca przewidział również pewne odstępstwa w zakresie umieszczania na etykiecie żywności dobrowolnych informacji „bez GMO” lub „wyprodukowane bez stosowania GMO” związane z koniecznością stosowania u zwierząt weterynaryjnych środków leczniczych wytworzonych z GMO lub za ich pomocą, obecnością w paszy materiałów paszowych, dodatków paszowych lub pomocy przetwórczych wytworzonych z GMO lub za ich pomocą o ile nie są dostępne w innej formie. Określenia te mogą znaleźć się także w oznakowaniu środków spożywczych zawierających w swoim składzie dodatki do żywności lub substancje pomocnicze w przetwórstwie wytworzone z GMO lub za ich pomocą, środki aromatyzujące lub enzymy spożywcze pod warunkiem iż są niedostępne w innej formie.

Podmioty działające na rynku spożywczym, zgodnie z zapisami wspomnianego już rozporządzenia 178/2002, mają obowiązek monitorowania produktu w łańcuchu żywnościowym w myśl zasady „krok wstecz, krok w przód”. Co za tym idzie muszą umieć zidentyfikować, które surowce zostały wykorzystywane do produkcji określonego środka spożywczego, producentów i dostawców tych surowców, a także odbiorców produktów, które wprowadzają do obrotu. Dotyczy to również produktów wyróżnionych jako wolne od GMO. Producent został zobowiązany do posiadania dokumentacji pozwalającej na weryfikację, czy środki spożywcze opatrzone dobrowolną informacją „bez GMO” lub „wyprodukowane bez stosowania GMO” spełniają warunki określone w ustawie z dnia 13 czerwca 2019 r. *o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie modyfikowanych jako wolnych od tych organizmów.*

Przepisy ustawy nie mają zastosowania do żywności wyprodukowanej lub wprowadzonej do obrotu w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, która została oznakowana zgodnie z obowiązującym w tym zakresie prawem tego państwa oraz żywności wyprodukowanej w państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), będącym stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub żywności wyprodukowanej, lub wprowadzonej do obrotu w Republice Turcji zgodnie z prawem tych państw w zakresie, w jakim korzystają ze swobody przepływu towarów na podstawie umów zawartych z Unią Europejską.

Źródło: biuletyn „Wiedza i Jakość” nr 1 (58)/2020 str. 23-25